

Michał Leciak ■

Ticket scalping w sporcie – współczesne zagrożenia oraz zasadność i perspektywy reakcji karnej¹

Ticket scalping in sport. Contemporary threats and the legitimacy of and perspectives on the criminal response

Abstrakt: Termin *ticket scalping* oznacza zachowanie sprawcy, który kupuje bilety w celu odsprzedaży z zyskiem. W krajowym środowisku prawniczym nie dostrzega się potrzeby dyskusji na temat tego zjawiska. Polski ustawodawca traktuje związane z nim zachowania wyłącznie jako wykroczenia. Tymczasem rośnie liczba ustawodawstw krajowych, w których problem handlu biletami objęty jest szczególnymi przepisami karnymi (np. Wielka Brytania, USA). Dostrzega się zarazem potrzebę ścisłej współpracy na polu międzynarodowym.

Słowa kluczowe: handel biletami, impreza sportowa, internet, przestępczość zorganizowana, reakcja karna

Abstract: The term *ticket scalping* has become commonly used to define the behaviour of a perpetrator who purchases tickets and resells them at a profit. Among lawyers in Poland there is no need for a discussion on the legitimacy and manner of the criminal response to the trade of tickets to sporting events. This issue is completely outside the sphere of interest of the legislature; the only form of reaction in such matters is laid out in the provisions of Art. 133 § 1–2 of the Code of Petty Offences. At the same time, there is an increasing number of national laws in which the problem of ticket trading

Dr Michał Leciak, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Karnego (Polska), michal.leciak@wp.pl, ORCID: 0000-0002-2462-5545

¹ Badania przeprowadzone na potrzeby niniejszego opracowania zostały sfinansowane ze środków własnych Autora.

is covered by specific criminal regulations. Moreover, the need for close cooperation between law enforcement agencies at the national and international levels or other state entities (such as fiscal control authorities) and sports federations or organisers of sporting events is increasingly recognised. It should be noted that ticket scalping today is closely related to gambling in sport and corruption in sport, being an area of great interest to organised crime groups around the world.

Keywords: tickets trade, sport event, Internet, organized crime, criminal response

Wprowadzenie

Ticket scalping stało się powszechnie używanym wyrażeniem najpierw w państwach anglojęzycznych. Pojęcie to pojawiło się już w połowie XIX w. w USA². Na ogół definiuje się je w podobny sposób, jako zachowanie sprawcy, który nabywa bilety w celu odsprzedaży z zyskiem. Z czasem wykształciły się pojęcia mu pokrewne, np. *ticket resale*, *ticket touting*, *secondary ticketing*³.

Niemal od początku dostrzegano szerokie powiązanie zjawiska ticket scalpingu z płaszczyzną prawną⁴. Zresztą jego korzenie na ogół utożsamia się z kontrolą amerykańskiej przestępczości zorganizowanej nad przemysłem rozrywkowym⁵. Z czasem *ticket scalping* stał się polem działania firm bukmacherskich, które obecnie niejednokrotnie odsprzedają bilety pośrednikom. Omawiane zjawisko nie jest już więc tylko działalnością tzw. koników, tj. pojedynczych osób oferujących bilety wstępu na imprezę sportową w okolicach areny sportowej (nazywanych też z ang. *sidewalk men*), ale aktywnością realizowaną na niezwykle szeroką, bo globalną już skalę. Istotnie przyczynia się do tego prowadzenie jej z pomocą cyberprzestrzeni, co potęguje jej kryminogenny charakter oraz powoduje znaczne trudności związane z wykryciem sprawcy⁶.

² Zob. K. Segrave, *Ticket Scalping. An American History. 1850–2005*, McFarland & Co., Jefferson, NC 2007, s. 3 i n.; „Ticket scalping. Note, Current comment and legal miscellany” 1890, April, nr 4, s. 203–204.

³ Zob. m.in. C.P. Kirkman, *Who needs tickets? Examining problems in the growing online ticket resale industry*, „Federal Communications Law Journal” 2009, t. 61, nr 3, s. 739 i n.; S. Greenfield, G. Osborn, S. Roberts, *Contradictions within the criminalisation of ticket touting. What should be the role of the law?* „Web Journal of Current Legal Issues” 2008, t. 3.

⁴ Zob. T.A. Diamond, *Ticket scalping. A new look at an old problem*, „University of Miami Law Review” 1982, t. 37, nr 1, s. 71.

⁵ Zob. K. Segrave, *Ticket...*, op. cit., s. 3 i n.

⁶ Zob. R.E. Freeman, D. Gati, *Internet ticket scalping. If you can't beat 'em, join 'em*, „Entertainment and Sports Lawyer” 2003, t. 21, nr 3, s. 6 i n.; J. Bell, *Ticket scalping. Same old problem with a brand new twist*, „Loyola Consumer Law Review” 2006, t. 18, nr 4, s. 437 i n.; T.A. Diamond, *Ticket...*, op. cit., s. 71 i n.; S. Rabe, *Ticket scalping. Free market mirage*, „American Journal of Criminal Law” 1991, t. 19, nr 1, s. 59 i n.; D. Stuk, *Ticket scalping. Advocating for the event organiser*, „Australian and New Zealand Sports Law Journal” 2011, t. 6, nr 1, s. 87 i n.; K. Wagemans-Hallink, *Ticket Scalping. The Winners and*

Opisane powyżej tło tej problematyki sprawia, że temat ten już od dawna jest przedmiotem zainteresowania w literaturze prawniczej, głównie w niektórych państwach Europy Zachodniej oraz krajach anglosaskich. Konsekwencją odnotowania pewnych niepokojących zjawisk towarzyszących ticket scalpingowi stało się wprowadzenie przez wybranych prawodawców krajowych określonych regulacji prawnych. Zostaną one omówione w dalszej części artykułu.

W krajowym środowisku prawniczym potrzeba dyskursu o zasadności i sposobie reakcji prawnej, w tym ewentualnej reakcji karnoprawnej, na zjawisko handlu biletami na widowiska sportowe nie jest w zasadzie widoczna. Co więcej, kwestionuje się wręcz konieczność implementowania instrumentów prawnych o charakterze represyjnym stosowanych względem sprawców czynów związanych głównie z nabywaniem takich biletów celem ich odsprzedaży z zyskiem, uzasadniając to ich znikomą szkodliwością społeczną⁷.

Wymaga przy tym podkreślenia, że problematyka ta pozostaje całkowicie poza obszarem zainteresowania ustawodawcy, który jedynym *de facto* środkiem reakcji w tej mierze czyni art. 133 § 1–2 Kodeksu wykroczeń⁸. Przepis ten funkcjonuje w niezmienionym kształcie od momentu uchwalenia ustawy w dniu 20 maja 1971 r. Co znamienne, poglądy kwestionujące zasadność reakcji karnej na omawiane zachowania⁹ pozostają w wyraźnym konflikcie z głosami przedstawicieli m.in. tzw. sektora sportowego, którzy podnoszą potrzebę wzmożenia represji ze strony aparatu państwowego¹⁰. Głosy takie akcentują niezbędność surowszej karalności tego typu czynów, wspierając się argumentacją, że w związku z obecnością tzw. czarnego rynku ceny biletów, także w Polsce, rosną i są coraz mniej dostępne dla zwykłych kibiców¹¹.

Ocena ewentualnej potrzeby określonej reakcji prawnej powinna być zatem wsparta zaprezentowaniem możliwych zagrożeń towarzyszących zjawisku ticket scalpingu oraz analizą funkcjonujących już krajowych rozwiązań normatywnych.

the Losers. Does the Primary Market in Concert Tickets, Benefit from the Existence of an Legal Secondary Market?, Rotterdam 2017 [niepublikowana praca magisterska], s. 3 i n.

⁷ Zob. m.in. M. Kulik [w:] P. Daniluk (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 851–853; por. W. Ferfecki, *Czy odsprzedaż biletów stanie się legalna?* [Will the resale of tickets be legalised?], Rzeczpospolita, 20.02.2019, <https://www.rp.pl/Spoleczenstwo/307279884-Czy-odsprzedaz-biletow-stanie-sie-legalna.html> [dostęp: 20.12.2018].

⁸ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń [Act of 20 May 1971 – Code of Offences], Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114, t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 618.

⁹ Zob. M. Kulik, op. cit., s. 851.

¹⁰ W Aplikacji Zgłoszeniowej PZPN wskazuje się na potrzebę traktowania tego typu zachowań jako przestępstw – M. Sabat, *EURO 2012 w Polsce. Organizacja turnieju oraz zapobieganie zagrożeniom bezpieczeństwa publicznego* [EURO 2012 in Poland. Organising the Tournament and Preventing Threats to Public Safety], Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 85 i n.

¹¹ Zob. ibidem.

1. Współczesne zagrożenia

Szacuje się, że w skali globalnej ok. 5 mln podrobionych biletów trafia rocznie w ręce odbiorców¹². Nie jest natomiast możliwe precyzyjne określenie skali zjawiska, tak w Polsce, jak i na świecie, z uwagi na szeroki charakter tego typu aktywności i jej różnorodną naturę. Wynika to m.in. z faktu, że zjawisko to dotyczy nie tylko imprez sportowych, ale też artystycznych, kulturalnych czy rozrywkowych. Dodatkowo działalność z nim związana może być prowadzona przez różne podmioty, poczynając od pojedynczych osób fizycznych, a na dużych przedsiębiorstwach kończąc. Te pierwsze działają w sposób niezorganizowany i nieregularny, co dyskwalifikuje możliwość uzyskania rzetelnych danych. Druga z kolei kategoria podmiotów, działając na szeroką skalę, funkcjonuje na ogół w cyberprzestrzeni, co generuje poważne trudności wykrywcze co do niektórych z nich. Dodatkowo podmioty takie są przeważnie zarejestrowane za granicą, co prowadzi do ryzyka podlegania określonym reżimom odpowiedzialności prawnej, np. prawnopodatkowej, w różnych krajach. Poza tym w ich interesie leży niezgłaszanie części sprzedaży jako przychodu. Przyznanie się do handlu na szeroką skalę mogłoby poza tym narażać taki podmiot na zarzuty kontroli rynku i próby jego monopolizacji¹³.

Polaryzacja stanowisk w przedmiocie nie tylko prawnej oceny ticket scalpingu i potrzeby ewentualnej normatywnej regulacji widoczna jest od lat. Z jednej strony podkreśla się, że *ticket scalping*, jako utrwalona w wielu krajach legalna forma działalności biznesowej, powinien być traktowany jako nienaruszający zasad społecznej sprawiedliwości i powszechny w ramach mechanizmów gospodarki wolnorynkowej. Podmioty prowadzące tego typu działalność ponoszą przecież przy tym ryzyko gospodarcze związane z zakupem biletów¹⁴. Osoby fizyczne zainteresowane kupnem biletów nie muszą natomiast tracić czasu na związane z tym, czasami czasochłonne, zabiegi. Płynące zarazem ze strony niektórych agend krajowych głosy wskazują, że dostęp do widowiska sportowego nie należy do podstawowych potrzeb człowieka, stąd nie może być umiejscawiany w katalogu tych dóbr czy uprawnień człowieka, które mając priorytetowy charakter, powinny być objęte ochroną i szczególnym zainteresowaniem organów państwa¹⁵.

Po drugiej stronie pojawiają się głosy wyraźnie piętnujące to zjawisko. W zakresie działalności tzw. koników zagrożenia związane z handlem biletami utożsamia się z następującymi problemami: ich aktywności towarzyszą zakłócenia porządku publicznego, handel narkotykami, oszustwa związane na ogół ze sprzedażą

¹² *Financial Fraud. Avoiding Ticket Scams*, MetLife, 8.06.2016, <https://www.metlife.com/blog/security/avoiding-ticket-scams/> [dostęp: 20.12.2018].

¹³ Zob. S. Rabe, *Ticket...*, op. cit., s. 59.

¹⁴ J.D. Tishler, *Ticket scalping. An economic analysis and proposed solution*, „Santa Clara Law Review” 1993, t. 33, nr 1, s. 96 i n.

¹⁵ Por. J. Bell, *Ticket...*, op. cit., s. 437 i n.

sfałszowanych biletów, wprowadzanie nabywców w błąd co do pewnych elementów, np. miejsca na arenie sportowej itd.¹⁶

Z kolei co do funkcjonowania biznesu handlu biletami na szeroką skalę, pod względem tak podmiotowym, jak i przedmiotowym, wskazuje się także na konieczność ochrony interesów konsumentów. Działalność pośredników narusza bowiem równość szans kibiców w zakresie dostępu do biletów po jednakowych cenach, do określonych miejsc na arenie sportowej itd. Dodatkowo może ona uderzać w interesy innych podmiotów, którym zależy na możliwie niskiej cenie pierwotnej biletu. Liczą one bowiem na to, że potencjalni kibice zainwestują pozostałe środki pieniężne w dobra i usługi towarzyszące imprezom sportowym (np. gadzety klubowe, usługi gastronomiczne). Nie sposób więc jednoznacznie stwierdzić, że *ticket scalping* stanowi tzw. *victimless crime* (przestępstwo bez ofiar).

Pośrednicy wykupują bilety na imprezę sportową w znacznej liczbie, a zdarza się, że całą dostępną pulę, nie dając szans w tym zakresie zainteresowanym osobom fizycznym, którym następnie odsprzedają taki produkt po cenie znacznie zawyżonej w stosunku do pierwotnej. Do najbardziej znanych przykładów tego typu działalności ilustrujących skalę problemu należy sprzedaż biletów przez pośredników na Superbowl w 1990 r. po cenie dziesięciokrotnie wyższej niż pierwotna. W 1988 r. pośrednicy zarobili zaś na biletach na Wimbledon 3 500% ich wartości. Tego typu praktyki, w szczególności przy okazji masowych imprez sportowych, które niejednokrotnie doprowadziły do poczucia pokrzywdzenia u rzeszy fanów sportu, wywołały jednocześnie zainteresowanie aparatu państwowego, w tym czasami samego prawodawcy, o czym będzie później mowa.

Tzw. *scalpers* nabywają bilety w różny sposób, tj. od legalnych ich nabywców, od posiadaczy biletów-karnetów, nierzadko współpracują z osobami odpowiedzialnymi za dystrybucję biletów. Dotyczy to również bezpośredniej kooperacji z klubami lub związkami sportowymi, istotnie zainteresowanymi dystrybucją biletów na możliwie szeroką skalę. Pośrednicy pozostają też często w ścisłych relacjach z organizatorami lub sponsorami określonych wydarzeń sportowych¹⁷. Ci z kolei otwarcie przyznają, że dzięki współpracy z takimi podmiotami odniesienie sukcesu organizacyjnego okazuje się prostsze¹⁸.

Nielegalny rynek handlu biletami uderza też w sam sport. Pośrednicy zyskują na założeniu organizatorów, by widowisko sportowe uczynić możliwie dostępnym dla publiczności. Ich działalność godzi jednak zarówno w sportowe, jak i komercyjne tło działalności organizatora imprezy sportowej. Pośrednicy, płacąc organizatorom znaczne sumy pieniędzy, zyskują wyłączne prawa do sprzedaży biletów. Bezproblemowy dalszy handel takimi biletami obniża motywację tzw. *scalpers*,

¹⁶ Zob. S. Rabe, *Ticket...*, op. cit., s. 59–60.

¹⁷ Por. *United States v. Mount*, 966 F.2d 262 (7th Cir. 1992).

¹⁸ Zob. J.D. Tishler, *Ticket...*, op. cit., s. 95 i n.

a także zagraża zdolności organizatorów do generowania przychodów i finansowania sportu na podstawowym poziomie.

Dodatkowo handel biletami coraz rzadziej stanowi jednoosobową działalność tzw. koników, lecz realizowany jest na szeroką skalę w cyberprzestrzeni. Dokonywanie transakcji *via* internet utrudnia wykrywalność tego typu czynów niezależnie od tego, czy pośrednikiem pozostaje osoba fizyczna czy przedsiębiorca. Podobnego rodzaju problemem pozostaje zarejestrowanie za granicą działalności gospodarczej podmiotów pośredniczących w kupnie-sprzedaży biletów (np. platforma internetowa StubHub). Symptomy nielegalnego handlu internetowego wiążą się z oferowaniem biletów poza oficjalnymi kanałami, często w dużych ilościach, trudnościami w kontakcie z administratorem, zakładaniem stron internetowych krótko przed wydarzeniem sportowym, którego dotyczy bilet, czy możliwościami płatności wyłącznie przelewem (przy wykluczeniu płatności kartą płatniczą). Jak wyżej wspomniano, niemałym problemem pozostaje też często miejsce zarejestrowania działalności gospodarczej podmiotów pośredniczących, co utrudnia skuteczną walkę ze zjawiskiem. Niektórzy tacy pośrednicy (np. platforma internetowa Viagogo oraz StubHub) mają wszakże swoje siedziby w innych krajach niż miejsce pokrzywdzenia lub zamieszkania osoby pokrzywdzonej.

Pośrednicy znajdują zarazem szereg metod ominięcia krajowych zakazów ticket scalpingu. Dotyczy to także Polski. Sposoby takie obejmują m.in. powiększenie ceny biletu o koszty jego wysyłki lub dodatkowego „gratisu”. Przykładem tego typu zabiegów służących uniknięciu zarzutu sprzedaży biletu z zyskiem są też oferty typu „sprzedam (...), bilet dorzucę gratis”.

Należy wreszcie zauważyć, że zjawisku ticket scalpingu nie towarzyszą też już tylko pospolite przestępstwa, jak groźby karalne, zmuszanie, przemoc fizyczna itd. Pozostaje ono w ścisłym powiązaniu z działalnością hazardową i korupcją w sporcie, stanowiąc pole szerokiego zainteresowania zorganizowanych grup przestępczych na całym świecie, które często oferują bilety na imprezy sportowe na rynku europejskim czy amerykańskim, fizycznie funkcjonując głównie w państwach Azji Południowo-Wschodniej¹⁹. Od pewnego czasu aktywność takich grup w cyberprzestrzeni jest na tyle wyraźna i niebezpieczna, że w niektórych państwach doprowadziła do podjęcia konkretnych kroków prawnych.

Na rynku europejskim wskazuje się na funkcjonowanie tego typu grup w Irlandii, Wielkiej Brytanii i Hiszpanii. Z jednej strony działają one w sposób tradycyjny, z drugiej jednak koncentrują swoją aktywność na cyberprzestrzeni. W zakresie prowadzonej działalności często wykorzystują agresywne oprogramowanie (tzw. *ticket bot*) umożliwiające zakup znacznej liczby biletów wstępu na imprezy

¹⁹ Zob. A. Epstein, *Sports Law*, South Western Cengage Learning, Mason 2013, s. 192.

sportowe ze stron internetowych je oferujących, a następnie umieszczenie ich nie-
zwyczajnie szybko w ofertach sprzedaży po zawyżonej już cenie²⁰.

Próbując przeciwdziałać tego typu praktykom, wiele krajów europejskich
wprowadziło konkretne rozwiązania prawne, o czym będzie mowa w dalszej części
artykułu.

2. Potrzeba regulacji prawnej

Bez wątplenia nie sposób ograniczać uzasadnienia reakcji prawnej, w tym kry-
minalizacji omawianych zachowań, do spotykanych w literaturze krajowej twier-
dzeń, że potrzeba ochrony zapewnianej przez art. 133 § 1 k.w. wynika z koniecz-
ności zabezpieczenia takich dóbr prawnych, jak ochrona przed spekulacjami czy
ochrona interesów konsumentów²¹. Nie budzi wątpliwości, że *ticket scalping* naru-
sza wartości związane z potrzebą ochrony konkurencji i konsumentów. Funkcjo-
nowanie tzw. czarnego rynku powoduje bowiem wzrost cen biletów, a w następ-
stwie redukuje dostępność widowiska sportowego. Uzmysłowanie sobie skali
zjawiska, jako godzącego w szereg dóbr i interesów prawnych, a także związanych
z nim problemów, spowodowało na gruncie międzynarodowym bardziej dojrzałe
podejście do tej tematyki wybranych państw oraz – w prawie prywatnym – organi-
zacji sportowych.

W płaszczyźnie prawnomiędzynarodowej zwraca się uwagę, że *ticket scalping*
stanowi realne zagrożenie dla bezpieczeństwa imprez sportowych, co eksponuje się
w postanowieniach Konwencji Rady Europy w sprawie zintegrowanego podejścia
do bezpieczeństwa, zabezpieczenia i obsługi podczas meczów piłki nożnej i innych
imprez sportowych z 2016 r.²²

W obszarze ustawodawstw krajowych historia wysiłków prawodawczych w kie-
runku powołania instrumentów kontroli prawnej działalności spekulacyjnej w tym
zakresie jest stosunkowo długa. Niemniej jednak początkowo do rzadkości nale-
żało ujmowanie jej w ramy ustawowe. Tym bardziej, że sądy krajowe często nega-
tywnie wypowiadały się o potrzebie tego rodzaju regulacji prawnej. Przykładowo:
amerykański Sąd Najwyższy w sprawie *Tyson v. Bunton*²³ za niezgodne z konstytu-
cją USA uznał prawo stanu Nowy Jork zakazujące odsprzedaży biletów z narzutem

²⁰ Zob. R. Cashin, *Dublin has „a very serious organised crime gang” in ticket touting industry, claims expert*, Joe, <https://www.joe.ie/music/expert-touting-crime-gang-596025> [dostęp: 20.12.2018].

²¹ Zob. M. Kulik, op. cit., s. 851.

²² Konwencja Rady Europy w sprawie zintegrowanego podejścia do bezpieczeństwa, zabezpieczenia i obsługi podczas meczów piłki nożnej i innych imprez sportowych, sporządzona w Strasburgu dnia 4 maja 2016 r. [Convention on an Integrated Safety, Security, and Service Approach at Football Matches and Other Sports of the Council of Europe (CETS n° 218)], Dz. U. z 2017 r. poz. 2099.

²³ *Tyson v. Bunton*, 47 Sup. Ct. 426 (1927).

powyżej 50 centów. Poglądowi temu towarzyszyło przekonanie, że *ticket scalping* stanowi nieodłączną część amerykańskiego przemysłu rozrywkowego.

Głosy pojawiające się w zachodniej literaturze prawniczej niemal zgodnie zakładają, że problematyka ticket scalpingu powinna zostać ujęta w ramy prawne w celu zabezpieczenia interesu publicznego przed wymuszeniami, a zatem aby chronić konsumentów i nie dopuścić do kontroli rynku przez podmioty handlujące biletami²⁴.

Na świecie coraz większa liczba państw wprowadza szczególne regulacje prawne, w tym karnoprawne, odnoszące się do omawianego zjawiska. W ostatnim czasie rośnie zainteresowanie ustawodawców europejskich ich tworzeniem. Występują one w takich krajach, jak Niemcy, Belgia, Norwegia, Hiszpania, Portugalia, Francja, Dania i Chorwacja²⁵.

W Niemczech zakaz odsprzedaży biletów wiąże się z koniecznością zamieszczenia klauzuli zabraniającej takiego zachowania. Dotyczy to jednak tylko tych konsumentów, którzy regularnie prowadzą taką działalność²⁶. Belgia również zakazuje omawianych praktyk, uznając je za przestępstwo²⁷. Legalna pozostaje wyłącznie tzw. odsprzedaż *last minute*, ale tylko wtedy, kiedy nie towarzyszy jej zysk sprzedawcy. Także w Norwegii zabroniona jest odsprzedaż biletów po cenie wyższej niż nominalna. Nie przewidziano jednak sankcji karnych, a jedynie te o charakterze administracyjnoprawnym, co powoduje problemy ze ściganiem sprawców²⁸. Hiszpania także wprowadziła zakaz odsprzedaży z zyskiem przez osobę nieupoważnioną²⁹.

Odsprzedaż biletów pozostaje też zabroniona jako przestępstwo we Francji. Od 2012 r. nielegalna odsprzedaż biletów na wydarzenia sportowe wiąże się z ich stałą sprzedażą poza oficjalnymi kanałami dystrybucji lub bez uzyskania zgody organizatora wydarzenia sportowego³⁰. W Danii nie tylko odsprzedaż biletów na

²⁴ Zob. S. Rabe, *Ticket...*, op. cit., s. 57; C. Halberg, *The secondary market for tickets. A look at ticket scalping through an economic, property law, and constitutional framework*, „DePaul Journal of Sports Law” 2010, t. 6, nr 2, s. 173 i n.

²⁵ Zob. *The resell of tickets in the UE. Forbidden or allowed?*, European Consumer Centre France, <https://www.europe-consommateurs.eu/en/news-and-alerts/sports-and-events/the-resell-of-tickets-in-the-eu-forbidden-or-allowed/> [dostęp: 20.12.2018].

²⁶ Zob. A. Engelhard [w:] A. Gurovits (red.), *Sports Law Review*, Law Business Research, London 2016, s. 125; por. orzeczenie BGH z 11.08.2008 r., I ZR 74/06 [BGH, 11.9.2008 – I ZR 74/06: Angebot von Eintrittskarten durch nicht autorisierte Händler – bundesligakarten.de (m. Anm. Frobenius)], NJW 2009, 1504.

²⁷ Zob. The Sale of Events Ticket Act (2013); S. Demeulemeester [w:] A. Gurovits (red.), *Sports...*, op. cit., s. 24.

²⁸ Zob. *The resell...*, op. cit.

²⁹ Zob. Art. 67.2 of General Police Regulations for Recreational Activities and Spectacles of the Royal Decree 2816/1982 of 27 of August.

³⁰ Art. 313-6-1 i 313-6-2 francuskiego kodeksu karnego – Code pénal, 22.07.1992, FRA-1992-L-62828.

imprezy sportowe powyżej ceny nominalnej, ale także samo oferowanie biletów w ten sposób stanowi przestępstwo³¹. W Chorwacji odsprzedaż biletów z zyskiem uznano natomiast – podobnie jak w Polsce – za wykroczenie³². Z kolei w Portugalii odsprzedaż z zyskiem nie jest bezpośrednio zakazana. W przypadku sprzedaży stacjonarnej konieczne jest jednak spełnienie szeregu warunków (np. dobre uwiarygodnienie ceny). Natomiast w razie sprzedaży na odległość nie wolno sprzedawać biletów z zyskiem wyższym niż 10% ceny nominalnej. Czyny naruszające powyższe warunki mogą zostać uznane za przestępstwo zagrożone karą grzywny lub karą pozbawienia wolności nawet do 3 lat³³.

W Wielkiej Brytanii dostrzeżono, że *ticket scalping* na szeroką skalę występuje w cyberprzestrzeni. W związku z tym zdecydowano się ostatnio na wprowadzenie regulacji karnych zakazujących używania agresywnego oprogramowania (tzw. botów) do pozyskiwania biletów w celu ich odsprzedaży z zyskiem (The Digital Economy Act z 2017 r.)³⁴. Sądy krajowe nieraz musiały rozstrzygać prawne problemy ticket scalpingu, czego przykładem jest słynna sprawa Rugby Football Union v. Viagogo Ltd.³⁵ Niedawno dokonano też zmian na gruncie The Criminal Justice and Public Order Act (1994)³⁶, wprowadzając na gruncie art. 166 liczne zakazy karne dotyczące handlu biletami. Obejmują one m.in. zachowania sprawcy, który w sposób nieuprawniony sprzedaje lub w inny sposób udostępnia bilety na mecz piłkarski.

Z państw europejskich nieposiadających specjalnego ustawodawstwa w tym zakresie można natomiast wymienić: Holandię, Finlandię, Szwecję, Czechy, Słowację, Austrię, Włochy, Węgry, Słowenię, Luksemburg, Rumunię, Bułgarię i Grecję³⁷.

W USA funkcjonowanie tego typu zjawiska także doprowadziło do podjęcia konkretnych rozwiązań prawnych na szczeblu federalnym w postaci uchwalenia The Better Online Ticket Sales (BOTS) Act (2016)³⁸. Ich zasadniczym celem jest dążenie do zapewnienia równego dostępu konsumentów do biletów na imprezy masowe. W akcie tym poddano kryminalizacji szereg zachowań związanych z korzystaniem z tzw. botów w ramach masowego nabywania takich biletów w celu późniejszej odsprzedaży z zyskiem.

Regulacja prawna omawianego zjawiska jest jednak zupełnie różna w ustawodawstwach konkretnych stanów USA. W niektórych z nich nielegalne

³¹ Act No. 458 of 23 May 2007 – the Resale of Tickets for Cultural and Sporting Events Act.

³² Zob. T. Borbely, *Sport financing in Croatia*, „Applied Studies in Agribusiness and Commerce” 2015, t. 9, nr 1–2, s. 31 i n.

³³ Decree-Law No. 28/84. 20.01.1984 r.

³⁴ Digital Economy Act, 27.04.2017, Bill 45, 56/2, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/30/contents> [dostęp: 20.12.2018].

³⁵ Rugby Football Union v. Viagogo Ltd., 2011, EWCA Civ 1585.

³⁶ The Criminal Justice and Public Order Act, 3.11.1994, c. 33.

³⁷ Zob. *The resell...*, op. cit.

³⁸ Better Online Ticket Sales Act of 2016, Pub.L. 114–274, S.3183.

pozostaje odsprzedawanie z zyskiem biletów wyłącznie na wybrane imprezy sportowe, np. walkę bokserską. Dotyczy to między innymi Hawajów³⁹, Indiany⁴⁰ i stanu Maryland⁴¹. W Luizjanie internetowa sprzedaż biletów powyżej wartości nominalnej wymaga zgody organizatora wydarzenia⁴², podczas gdy w Karolinie Północnej zysk z pośrednictwa w odsprzedazy biletów nie może przekraczać 3 dol. za każdy z nich⁴³.

W orzecznictwie sądów krajowych USA generalnie dominuje przekonanie, że państwo powinno dbać o zapewnienie obywatelom równego dostępu do imprez sportowych. Podkreśla się także potrzebę funkcjonowania ustawodawstwa – również karnego – regulującego handel biletami, o ile nie ma ono charakteru dyskryminacyjnego. Pogląd taki wyrażono m.in. w sprawach *Gold v. DiCarlo*⁴⁴ oraz *New Jersey Assoc. of Ticket Brokers v. Ticketron*⁴⁵.

W Australii brakuje ogólnokrajowego ustawodawstwa odnoszącego się do handlu biletami, ale niektóre stany wprowadziły odpowiednie regulacje w tym zakresie⁴⁶. Przykładem jest *Major Sporting Events Act (2009)* w stanie Victoria⁴⁷ oraz *Major Sports Facilities Act (2001)* w stanie Queensland⁴⁸. W sprawie *Australian Rugby Union Ltd. v. Hospitality Group Pty Ltd.*⁴⁹ sąd federalny uznał, że zapisy na biletach zakazujące ich odsprzedazy stanowią warunki umowne obowiązujące strony.

Podobnie model regulacji prawnej zjawiska ticket scalpingu przyjęto w Kanadzie. W niektórych jej prowincjach zachowania z nim związane pozostają bezkarne, np. w Albercie i Kolumbii Brytyjskiej, w innych stanowią jednak przestępstwo, m.in. w stanach Manitoba i Quebec⁵⁰. W Brazylii sprawcy czynów polegających na odsprzedazy biletów z zyskiem grozi kara pozbawienia wolności nawet do 4 lat⁵¹. Ze zjawiskiem tym walczy na szeroką skalę także Izrael, gdzie od 2002 r. czyn taki stanowi surowo karane przestępstwo⁵².

W Indiach wyłącznie w stanie Radżastan wprowadzono bezpośrednio zakaz karny związany z handlem biletami. Zakazy takie pojawiają się jednak w wielu innych państwach, np. Hong Kongu za *ticket resale* przewidziano karę do

³⁹ Hawaii Revenue Statute § 440-17.

⁴⁰ Indiana Code § 25-9-1-26.

⁴¹ Maryland Code § 43-318.

⁴² Louisiana Revenue Statute § 4-1.

⁴³ North Carolina General Statute § 14-344.1.

⁴⁴ *Gold v. DiCarlo*, 235 F. Supp. 817, 820, S.D.N.Y. 1964.

⁴⁵ *New Jersey Assoc. of Tickets Brokers v. Ticketron*, 543 A.2d 997, 1003, NJ. Super. 1988.

⁴⁶ Zob. Consumers and the ticket market. Ticket onselling in the Australian market. Final Report 2010, s. 29 i n.

⁴⁷ Major Sporting Events Act, No. 30 of 2009.

⁴⁸ Major Sports Facilities Act, No. 84 of 2001.

⁴⁹ *Australian Rugby Union Ltd. v. Hospitality Group Pty Ltd.*, 2000, FCA 823.

⁵⁰ Zob. R.H. McLaren [w:] A. Gurovits (red.), *Sports...*, op. cit., s. 49–50.

⁵¹ Zob. A.J. Camargo de Carvalho [w:] A. Gurovits (red.), *Sports...*, op. cit., s. 38.

⁵² Art. 194A of the Israeli Penal Law 5737-1977; por. R. Amir-Yaniv [w:] A. Gurovits (red.), *Sports...*, op. cit., s. 145.

równowartości ok. 250 dol. amerykańskich⁵³. Nadmienić poza tym trzeba, że ustawodawstwo odnoszące się do ticket scalpingu wprowadzono w innych krajach nie tylko w obszarze imprez sportowych, np. w Chinach dotyczy ono także handlu biletami kolejowymi⁵⁴.

W wielu państwach na świecie *ticket scalping* wciąż jednak pozostaje tylko wykroczeniem. Przykładem jest ustawodawstwo Argentyny⁵⁵.

Stanowisko zakładające potrzebę reakcji prawnej na prezentowane zjawisko znajduje również zrozumienie oraz wsparcie w aktywności krajowych i międzynarodowych organizacji sportowych.

Dokument FIFA Ticket Transfer and Resale Policy (2018)⁵⁶ określa zasady przekazywania i sprzedaży biletów, a także reguły odpowiedzialności w tym zakresie. Odwołuje się m.in. do przepisów Federacji Rosyjskiej, gdzie w Kodeksie wykroczeń administracyjnych⁵⁷ zakazano pod groźbą kary przekazywania lub odsprzedaży biletów bez zgody FIFA. Generalnie organizacje sportowe prowadzą politykę mającą służyć możliwie daleko idącemu limitowaniu przypadków czynów związanych z fałszowaniem lub nielegalną odsprzedażą biletów. Dotyczy to zarówno odpowiednich metod zabezpieczenia biletów, jak i przyjętego *in concreto* modelu ich sprzedaży oraz dystrybucji. Np. FIFA oraz UEFA umożliwiają przy okazji niektórych imprez sportowych zakup wyłącznie jednego biletu, rejestrowanego na konkretną osobę. Proces jego nabycia – ze względów bezpieczeństwa – jest wieloetapowy. Istnieje przy tym możliwość wyłącznie nieodpłatnego przekazania biletu innej osobie. Dodatkowo wysyłka biletów do ich nabywców może mieć miejsce krótko przed samą imprezą sportową. W ramach niektórych imprez sportowych w politykach konkretnych federacji sportowych proponuje się rozwiązania, w myśl których bilety powinny być imienne, na okaziciela, choć rozwiązania tego typu rodzą szereg problemów natury praktycznej oraz prawnej (np. ochrony danych osobowych).

Niezwykle ważną okazuje się współpraca organizacji sportowych z agendami krajowymi, w tym organami ścigania. Na tym polu podejmuje się działania na rzecz zwalczania omawianego zjawiska w sporcie⁵⁸. Sama FIFA złożyła zawiadomienie

⁵³ *Buying concert tickets in Hong Kong. An exercise fraught with competition and danger*, South China Morning Post, 29.09.2018, <https://www.scmp.com/news/hong-kong/hong-kong-economy/article/2161917/buying-concert-tickets-hong-kong-exercise-fraught> [dostęp: 20.12.2018].

⁵⁴ Zob. *Ticket scalpers vanishing from train stations*, China Daily, 3.02.2017, http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-02/03/content_28088457.htm [dostęp: 20.12.2018].

⁵⁵ Zob. P.A. Palazzi, M. Rizzo Jurado, A. Chomczyk [w:] A. Gurovits (red.), *Sports...*, op. cit., s. 12.

⁵⁶ *Ticket Transfer and Resale*, FIFA, <https://www.fifa.com/worldcup/organisation/ticketing/ticket-transfer-resale.html> [dostęp: 20.12.2018].

⁵⁷ Kodeks wykroczeń administracyjnych Federacji Rosyjskiej, nr 13-FZ z 30 grudnia 2001 r., po zm. z 5 lutego 2018 r. [Code of Administrative Offences of the Russian Federation, No. 13-FZ, dated 30 December 2001, amended 5 February 2018].

⁵⁸ Zob. np. M. Sandy, *Brazilian police call on Interpol to help investigate 'ticket tout' scandal*, Independent.ie, 20.02.2019, <https://www.independent.ie/sport/rio-2016-olympics/brazilian-police-call-on-interpol-to-help-investigate-ticket-tout-scandal-34968799.html> [dostęp: 15.07.2018].

o przestępstwie ze strony niektórych podmiotów zajmujących się sprzedażą biletów na mistrzostwa świata w Rosji w 2018 r., m.in. przeciwko znanemu portalowi Viagogo⁵⁹. Coraz częściej dostrzega się potrzebę ścisłej kooperacji między organami ścigania na szczeblu krajowym i międzynarodowym (np. Interpol, Europol⁶⁰) oraz innymi podmiotami państwowymi (np. organami kontroli skarbowej) a federacjami sportowymi, organizatorami imprez sportowych itd.

Zagrożenia związane z ticket scalpingiem dostrzegają też niektóre podmioty prywatne, w tym uczestniczące w transakcjach kupna-sprzedaży biletów. Jako przykład wskazać można Regulamin krajowego portalu Allegro, który zakłada, że „Bilety na imprezy artystyczne, rozrywkowe lub sportowe. [...] Mogą być oferowane wyłącznie z opcją Kup Teraz, przy czym cena biletu nie może być wyższa od jego ceny nominalnej”⁶¹.

3. Krajowa regulacja prawna

3.1. Wprowadzenie

Funkcjonowanie regulacji penalizującej zachowania związane ze spekulacją w obrocie biletami, m.in. na imprezy sportowe, ma w Polsce stosunkowo długą tradycję. Ich geneza wiąże się z dążeniem państwa do zapobiegania różnego rodzaju nadużyciom finansowym w obrocie handlowym, czego przykładem są m.in. przepisy Dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 25 października 1944 r. o zwalczaniu spekulacji wojennej⁶² oraz Ustawy z dnia 2 czerwca 1947 r. o zwalczaniu drożyzny i nadmiernych zysków w obrocie handlowym⁶³, w których stypizowano przestępstwa związane m.in. z żądaniem lub pobieraniem w przedsiębiorstwach sprzedaży za towary cen wyższych od kosztu nabycia z doliczeniem zysku brutto (art. 14–16). Następnie przepis art. 7 § 1 Ustawy z dnia 13 lipca 1957 r.

⁵⁹ *Fifa file criminal complaint against Viagogo over World Cup ticket resales*, Independent, 5.06.2018, <https://www.independent.co.uk/sport/football/world-cup/world-cup-2018-tickets-viagogo-sale-resale-fifa-official-statement-criminal-complaint-a8383871.html> [dostęp: 15.07.2018].

⁶⁰ Zob. Europol, EU serious and organised crime threat assessment (SOCTA 2013), <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta-2013> [dostęp: 31.01.2019], s. 16.

⁶¹ Regulamin Allegro. Załącznik nr 1 [Regulations of Allegro. Appendix 1], <https://allegro.pl/regulamin/pl/zalacznik-1> [dostęp: 20.12.2018].

⁶² Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 25 października 1944 r. o zwalczaniu spekulacji wojennej [Decree of the Polish Committee of National Liberation dated 25 October 1944 on combating war speculation], Dz. U. z 1944 r. Nr 9, poz. 49 ze zm.

⁶³ Ustawa z dnia 2 czerwca 1947 r. o zwalczaniu drożyzny i nadmiernych zysków w obrocie handlowym [Act of 2 June 1947 on combating high prices and excessive profits in trade], Dz. U. z 1947 r. Nr 43, poz. 218 ze zm.

o zwalczaniu spekulacji i ochronie interesów nabywców oraz producentów rolnych w obrocie handlowym⁶⁴ zakazywał – pod groźbą kary aresztu do roku za tego typu przestępstwo – zbywania biletów wstępu na widowiska lub imprezy w celu dalszej odsprzedaży z zyskiem przez osobę zajmującą się ich sprzedażą. Takie zagrożenie karne odnosiło się też do tego, kto nabywał w celu dalszej odsprzedaży z zyskiem bilety wstępu na widowiska lub imprezy oraz tego, kto tego typu bilety odsprzedawał z zyskiem (art. 7 § 2 i 3). Wreszcie, w myśl art. 6 Ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego⁶⁵ sprawca, który sprzedawał z zyskiem bilety wstępu na widowiska lub imprezy, jeżeli cena tych biletów nie przekraczała kwoty 300 zł, podlegał karze aresztu do 3 miesięcy lub grzywny do 4 500 zł. Regulacje tej ustawy uchylono z chwilą wejścia w życie przepisów Ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (dalej: k.w.)⁶⁶.

Przepis art. 133 § 1 k.w. zakazuje bezpośrednio nabywania w celu odsprzedaży z zyskiem biletów wstępu na imprezy artystyczne, rozrywkowe lub sportowe albo sprzedawania takich biletów z zyskiem. Jakkolwiek jest to jedyna na gruncie krajowym konstrukcja normatywna określająca zakaz odnoszący się wprost do tzw. ticket scalpingu, to jednak podkreślić trzeba, że reakcja prawna w tym zakresie obejmować może szerszy katalog przepisów karnych. Dotyczy to m.in. przestępstwa oszustwa z art. 286 § 1 k.k. oraz fałszu dokumentu z art. 270 § 1 k.k. Ich analiza, a także interpretacja regulacji art. 133 § 1 k.w. zostaną dokonane poniżej. Jest to konieczne dla oceny funkcjonujących mechanizmów reakcji karnej, tym bardziej, że dotąd w literaturze kompleksowo jej nie przeprowadzono. Regulacja art. 133 § 1 k.w. doczekała się natomiast jedynie analiz *stricte* komentarzowych.

Podkreślenia zarazem wymaga fakt, że poza regulacją karną w krajowym stanie normatywnym zagadnieniom ticket scalpingu nie poświęca się uwagi na gruncie innych obszarów prawa.

⁶⁴ Ustawa z dnia 13 lipca 1957 r. o zwalczaniu spekulacji i ochronie interesów nabywców oraz producentów rolnych w obrocie handlowym [Act of 13 July 1957 on combating speculation and protecting the interests of buyers and agricultural producers in trade], Dz. U. z 1957 r. Nr 39, poz. 171 ze zm.

⁶⁵ Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego [Act of 17 June 1966 on reclassifying certain minor crimes as offences under the jurisdiction of criminal-administrative case law], Dz. U. z 1966 r. Nr 23, poz. 149 ze zm.

⁶⁶ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń [Act of 20 May 1971 – Code of Offences], Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114 ze zm.

3.2. Regulacja art. 133 § 1–2 Kodeksu wykroczeń

3.2.1. Problem dobra chronionego

Przepis art. 133 § 1–2 k.w. został zamieszczony w rozdziale pt. „Wykroczenia przeciwko interesom konsumentów”. Rodzajowy przedmiot ochrony ujęto w ten sposób dość ogólnie. M. Bojarski dzieli wykroczenia stypizowane w tym rozdziale na dwie grupy, tj. wykroczenia skierowane wprost przeciwko interesom konsumentów oraz przygotowania do działania na szkodę konsumentów. Do pierwszej grupy zalicza przy tym zachowania opisane w art. 133 § 1–2 k.w.⁶⁷. Inni autorzy wskazują w tym zakresie ogólnie na interes konsumentów⁶⁸. Odnosząc się natomiast do szczególnego przedmiotu ochrony w obrębie przepisu art. 133 § 1 k.w. wymienia się ochronę ludzi przed spekulacją biletami⁶⁹.

Co znamienne, w doktrynie nie tylko brakuje jakiegokolwiek refleksji co do potrzeby surowszej reakcji karnej na zjawisko ticket scalpingu, ale wręcz w ogóle kwestionuje się przydatność i zasadność utrzymywania przepisu art. 133 § 1 k.w.⁷⁰

3.2.2. Podmiot

Nie budzi wątpliwości, że sprawcą omawianego wykroczenia może być każdy. Ma ono powszechny (ogólnosprawczy) charakter. Najczęściej w praktyce sprawcą jest osoba, która z tego typu działalności uczyniła sobie stałe źródło dochodu. Nie są nim już jednak tak często, jak jeszcze kilka dekad temu pojedyncze osoby fizyczne, ale nierzadko podmioty zbiorowe, realizujące tego typu działalność na szeroką skalę i sprofilowane na osiągnięcie wysokich dochodów, realizujące na ogół taką aktywność w cyberprzestrzeni. Wspomnieć tymczasem trzeba, że Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary⁷¹ nie przewiduje możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności

⁶⁷ Zob. M. Bojarski [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 943.

⁶⁸ Zob. A. Michalska-Warias [w:] M. Bojarski (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 514 i n.; M. Mozgawa [w:] idem (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 469; M. Bojarski, op. cit., s. 943; J. Bafia [w:] J. Bafia, D. Egierska, I. Śmietanka (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1980, s. 312.

⁶⁹ Zob. M. Zbrojewska [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 607; J. Bafia, op. cit., s. 316.

⁷⁰ Zob. M. Mozgawa, op. cit., s. 249; M. Kulik, op. cit., s. 851.

⁷¹ Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary [Act of 28 October 2002 on the liability of collective entities for acts prohibited under penalty], Dz. U. z 2002 r. Nr 197, poz. 1661, t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 703.

sprawcy wykroczeń⁷². W grę wchodzi natomiast odpowiedzialność nieletniego w myśl przepisów Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich⁷³. Za czyn karalny uznaje się bowiem czyn zabroniony przez ustawę jako wykroczenie z art. 133 § 1 k.w. (art. 1 § 2 pkt 2 lit. b ustawy).

Jak już wcześniej wskazano, tego typu działalność jest często obszarem zainteresowania zorganizowanych grup przestępczych. Branie udziału w zorganizowanej grupie lub związku stanowi jednak przestępstwo z art. 258 § 1 k.k. o tyle, o ile dotyczy takich podmiotów mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego. W zakresie popełniania wykroczeń, w tym z art. 133 § 1 k.w., branie udziału, zakładanie lub kierowanie w.w. podmiotem (art. 258 § 1 i 4 k.k.) pozostaje zatem co do zasady bezkarne. Ewentualnie może wchodzić w grę podżeganie do popełnienia czynu lub pomocnictwo z art. 133 § 1 k.w. (art. 133 § 2 k.w.) po stronie jednego członka takiej grupy względem drugiego z nich. Można natomiast wyobrazić sobie realizację znamion przestępstwa z art. 258 § 1–4 k.k. wtedy, gdy sprawcy w ramach przestępczości zorganizowanej działają w celu popełniania innych przestępstw związanych z handlem biletami, np. przestępstwa oszustwa z art. 286 § 1 k.k.

3.2.3. Strona przedmiotowa

Na gruncie regulacji art. 133 § 1 k.w. karalności poddano dwa rodzaje zachowań, tj. nabycie biletów w celu ich odsprzedaży z zyskiem oraz sprzedaż biletów z zyskiem.

Pierwszy rodzaj polega na tym, że sprawca nabywa bilety wstępu na imprezę sportową w jakikolwiek sposób i czyni to po to, by je następnie odsprzedać z zyskiem. Nie ma więc znaczenia sposób nabycia biletów, np. w drodze umowy kupna-sprzedaży czy zamiany⁷⁴. Osoba taka może nabyć bilety osobiście, za pośrednictwem internetu, osób trzecich itp. Podmiot taki może wówczas ponosić odpowiedzialność jako współsprawca, podżegacz lub pomocnik (art. 133 § 2 k.w.)⁷⁵.

Z treści przepisu jasno wynika, że sprawca nie musi też zrealizować celu w postaci zysku z odsprzedaży biletów. Nie jest też konieczne samo odsprzedanie biletów. Do dokonania czynu zabronionego dochodzi bowiem w momencie samego nabycia biletów. Tak więc bez znaczenia dla kwalifikacji prawnej z art. 133 § 1 k.w. pozostaje, że sprawca nabył bilety w celu odsprzedaży z zyskiem, a następnie sprzedał je bez takiego zysku.

⁷² Zob. art. 16.

⁷³ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich [Act of 26 October 1982 on proceedings in juvenile cases], Dz. U. z 1982 r. Nr. 35, poz. 228, t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 969.

⁷⁴ Zob. J. Bafia, op. cit., s. 316.

⁷⁵ Zob. M. Kulik, op. cit., s. 582–583.

Z uwagi na alternatywne ujęcie znamion czasownikowych w obrębie regulacji art. 133 § 1 k.w. należy jednak zastanowić się nad poprawną kwalifikacją normatywną w odniesieniu do przypadku, w którym sprawca najpierw nabywa w celu odsprzedaży bilety wstępu na imprezę sportową, a następnie takie bilety z zyskiem odsprzedaży. Uznać wówczas trzeba, że zachowanie związane z wcześniejszym nabyciem biletów w celu ich odsprzedaży stanowi współukarany czyn uprzedni. Tego typu nabycie można uznać za swoistą czynność przygotowawczą do późniejszej sprzedaży biletów z zyskiem⁷⁶.

Druga forma karalnego zachowania z art. 133 § 1 k.w. wiąże się ze sprzedażą biletów z zyskiem. Nie ma znaczenia, czy sprawca zamiar odsprzedaży – z zyskiem lub bez – powziął już w czasie nabywania biletu czy też dopiero później. Dla wyczerpania jego znamion nie jest natomiast konieczne wejście w fizyczne posiadanie rzeczy przez nabywcę. W myśl art. 155 § 1 k.c. umowa sprzedaży, jako umowa zobowiązująca do przeniesienia własności rzeczy oznaczonych co do tożsamości, przenosi własność na nabywcę, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej lub strony stosunku zobowiązaniowego postanowiły odmiennie. Zważywszy, że w ramach zakupów przez internet rzecz (np. bilety) jest często nabywana na odległość i może zostać dostarczona np. kurierem, pamiętać trzeba, że zgodnie z art. 544 § 1 k.c., jeżeli rzecz ma być przesłana przez sprzedawcę do miejsca, które nie jest miejscem spełnienia świadczenia, poczytuje się w razie wątpliwości, że wydanie zostało dokonane z chwilą, gdy w celu dostarczenia rzeczy na miejsce przeznaczenia sprzedawca powierzył ją przewoźnikowi trudniącemu się przewozem rzeczy tego rodzaju. W takim przypadku kupujący obowiązany jest zapłacić cenę dopiero po nadejściu rzeczy.

Dla bytu omawianej alternatywy sprawczej konieczne jest osiągnięcie zysku. Tym samym sprzedaż po cenie pierwotnej lub ze stratą nie realizuje jej znamion. Zysk, o którym mowa w art. 133 § 1 k.w., powinien być rozumiany jako korzyść, pożytek, które odniósł sprawca. Nie ma znaczenia jego wymiar. Można więc uznać, że symboliczna złotówka taki zysk będzie już stanowić. Należy jednocześnie zaakceptować zysk „w naturze”, związany z uzyskaniem wartości, dóbr o charakterze niematerialnym. Brak zysku może w praktyce oznaczać usiłowanie czynu z art. 133 § 1 k.w.

Odnotować przy tym wypada nierzadkie w praktyce sytuacje, w których właściciel biletu sprzedaje go po cenie wyższej od pierwotnej z tego względu, że doliczył do niej pewne niezbędne koszty dodatkowe (np. przesyłki biletu czy przejazdu na miejsce sprzedaży). W razie ich zaistnienia trudno mówić o wyczerpaniu znamion omawianego zachowania, ponieważ sprawca faktycznie nie osiąga zysku.

Warto zwrócić uwagę, że funkcjonująca regulacja art. 133 § 1 k.w. jest nieprecyzyjna z tego powodu, że w katalogu potencjalnych sprawców lokuje te podmioty, które działalność związaną ze sprzedażą biletów z zyskiem prowadzą legalnie. Takiego działania w ramach uprawnień przysługujących organizatorowi imprezy

⁷⁶ Ibidem.

sportowej czy dystrybutorowi biletów nie sposób jednak uznać za realizację znamion omawianego wykroczenia.

Ustawodawca na gruncie art. 133 § 1 k.w. dość niefortunnie określił ponadto przedmiot wykonawczy: w przepisie mowa jest o nabywaniu lub sprzedaży biletów. Zastanawiać zatem może, czy dojdzie do realizacji znamion wówczas, gdy bilet był jeden. W ślad za Sądem Najwyższym należy stwierdzić, że samo tylko użycie w treści normy prawnej liczby mnogiej dla określenia przedmiotu czynności sprawczej nie oznacza, że ustawodawca używa jej w znaczeniu wyrażenia „co najmniej dwa”, a więc w celu ograniczenia podstawy odpowiedzialności⁷⁷. Względy celowościowe nakazują zatem objęcie karalnością nabywania w celu odsprzedaży lub sprzedaży z zyskiem już jednego tylko biletu wstępu na imprezę sportową. Oczywiście liczba sprzedanych biletów może mieć natomiast wpływ na wymiar kary. To samo dotyczy formy, charakteru czy zasięgu prowadzonej działalności związanej z handlem biletami. Inaczej, jak się zdaje, powinno się traktować aktywność pojedynczych osób fizycznych, a inaczej – podmiotów handlujących nielegalnie biletami na znaczną skalę, np. przez internet.

Podkreślić należy, że zachowania ujęte w art. 133 § 1 k.w. mają charakter bezskutkowy (formalny). Z ich istoty wynika wszakże, że wystarczające do wyczerpania ich znamion jest już stworzenie jedynie abstrakcyjnego niebezpieczeństwa dla interesów konsumenta, które może wiązać się z narażeniem go na uszczerbek ekonomiczny wobec uiszczenia zawyżonej w stosunku do pierwotnej ceny biletu⁷⁸.

Ustawodawca na gruncie regulacji art. 133 § 2 k.w. przesądził, że usiłowanie (art. 11 § 2 k.w.), podżeganie oraz pomocnictwo (art. 14 § 1 k.w.) pozostają również karalne. Wyobrazić sobie można więc sytuacje, w których osoby zainteresowane kupnem biletów nakłaniają ich konkretnych posiadaczy do sprzedaży im takich biletów z zyskiem. Można mieć natomiast wątpliwości co do ciężaru gatunkowego i stopnia społecznej szkodliwości niektórych zachowań związanych z podżeganiem lub pomocnictwem do nabywania biletów w celu ich odsprzedaży z zyskiem.

3.2.4. Strona podmiotowa

Wykroczenie z art. 133 § 1 k.w. może zostać popełnione wyłącznie umyślnie. W obrębie pierwszego rodzaju sprawstwa, tj. nabywania biletu w celu odsprzedaży z zyskiem, konieczny jest po stronie sprawcy zamiar bezpośredni kierunkowy

⁷⁷ Zob. uchwała SN z dnia 21 listopada 2001 r. w sprawie W.K., sygn. akt I KZP 26/2001 [The resolution of the Polish Supreme Court from 21 November 2001 in case W.K., ref. act I KZP 26/2001], OSNKW 2002, nr 1–2, poz. 4.

⁷⁸ Nie sposób zgodzić się więc, że alternatywa związana ze sprzedażą biletów z zyskiem czyni w tym zakresie wykroczenie materialnym (skutkowym), gdzie skutkiem pozostaje naruszenie interesów konsumentów przejawiające się poniesieniem przez nich straty finansowej w wysokości różnicy między oficjalną ceną biletu a ceną sprzedaży żądanej przez sprawcę – A. Michalska-Warias, op. cit., s. 514 i n.

(*dolus directus coloratus*). Z kolei w przypadku zachowania w formie sprzedaży biletów z zyskiem możliwy jest zarówno zamiar bezpośredni, jak i zamiar ewentualny. Ta druga postać może dotyczyć sytuacji, w której sprawca przewiduje, że może osiągnąć zysk ze sprzedaży biletu – z uwagi na jego zawyżoną w stosunku do pierwotnej cenę – i na to się godzi⁷⁹. Brak karalności zachowań nieumyślnych należy uznać za całkowicie zrozumiałą.

Oczywiście w praktyce mogą pojawiać się istotne trudności związane z udowodnieniem sprawy realizacji znamion strony podmiotowej. W szczególności dotyczy to wykazania zaistnienia zamiaru kierunkowego w zakresie nabycia biletu w celu odsprzedaży z zyskiem. Tym elementem faktycznym, który może okazać się w tej mierze praktycznie przydatny, jest choćby fakt nabycia przez sprawcę znacznej liczby biletów, choć pewność co do celu sprawy pojawi się dopiero wtedy, gdy będzie próbował je odsprzedać. Wówczas jego zachowanie można rozpatrywać w kategoriach usiłowania sprzedaży z zyskiem (art. 133 § 2 k.w.)⁸⁰.

3.2.5. Zagrożenie karne i tryb ścigania

Sprawca wykroczenia z art. 133 § 1–2 k.w. podlega karze aresztu, ograniczenia wolności lub grzywny. Wspomnieć wypada, że możliwe jest orzeczenie tzw. grzywny kumulatywnej (art. 24 § 1–3 k.w.), tj. kary grzywny obok kary aresztu w razie popełnienia wykroczenia w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Wydaje się, że w przypadku czynu z art. 133 § 1 k.w. cel ten wyraźnie może towarzyszyć jego sprawcy. Pamiętać zarazem należy, że działanie sprawcy w celu osiągnięcia bezprawnej korzyści majątkowej należy w świetle art. 33 § 4 pkt 2 k.w. do okoliczności obciążających przy wymiarze kary. Katalog możliwych do orzeczenia środków karnych jest w tym przypadku istotnie ograniczony. Można sobie wyobrazić podanie orzeczenia o ukaraniu do publicznej wiadomości w szczególny sposób (art. 31 § 1 k.w.).

Komentowany typ wykroczenia słusznie ścigany jest z urzędu.

3.3. Inne regulacje karne

3.3.1. Oszustwo z art. 286 § 1 k.k.

Zauważyć należy, że nierzadko w praktyce pojawiają się zachowania o charakterze oszukańczym w związku z handlem biletami na imprezy sportowe. W najszerszym wymiarze dochodzi do nich podczas tzw. *mega sport events*. Znaczna liczba takich czynów miała miejsce w okresie Euro2012 w Polsce. Sprawca – działając w praktyce w sposób tradycyjny lub prowadząc sprzedaż internetową – wprowadza

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Zob. J. Bafia, op. cit., s. 316–317.

nabywcę biletu w błąd lub też wyzyskuje jego błąd i doprowadza go do niekorzystnego rozporządzenia jego mieniem.

Dotyczy to m.in. przypadków, w których sprzedawca faktycznie nie był posiadaczem rzekomo sprzedawanych biletów, oszukał nabywcę co do ich liczby, okoliczności związanych z danym wydarzeniem sportowym (np. miejsca na arenie sportowej) itd. Czyny takie mogą być kwalifikowane na podstawie art. 286 § 1 k.k. Oczywiście konieczne pozostaje przy tym udowodnienie sprawcy, że działał z zamiarem bezpośrednim kierunkowym (*dolus directus coloratus*). Nie ma natomiast znaczenia wysokość wyrządzonej szkody (np. różnica między ceną biletu za miejsce, za które pokrzywdzony zapłacił, a ceną miejsca, które widnieje na otrzymanym bilecie).

3.3.2. Fałsz z art. 270 k.k.

Z perspektywy praktycznej warto zauważyć, że niejednokrotnie dochodzi również do wprowadzania do obrotu biletów podrobionych lub przerobionych. Wydaje się, że bilet na imprezę sportową można uznać za przedmiot, z którym jest związane określone prawo albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne, a tym samym za dokument w rozumieniu art. 115 § 14 k.k.⁸¹

W konsekwencji możliwe jest wyczerpanie znamion przestępstwa z art. 270 § 1 k.k. Wystarczy, że sprawca w celu użycia jako autentyczny (np. w ramach prowadzonej sprzedaży biletów) podrabia bilet, tj. wykonuje imitację biletu oryginalnego albo nadaje mu inną treść niż pierwotna (np. zmienia dane osoby uprawnionej, numer miejsca na arenie sportowej), albo też używa takiego podrobionego lub przerobionego jako autentycznego.

Zachowania związane ze sprzedażą biletów sfalszowanych w powyższy sposób często powinny być jednocześnie uznawane za wyczerpujące znamiona przestępstwa oszustwa. Stąd właściwa kwalifikacja prawna powinna uwzględniać art. 270 § 1 k.k. i art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.

Wydaje się, że w tego typu przypadkach nie będzie jednocześnie dochodziło do realizacji znamion wykroczenia z art. 133 § 1 k.w. z uwagi na brak przedmiotu wykonawczego.

⁸¹ Zob. A. Marek, *Prawo karne* [Criminal Law], Wolters Kluwer, Warszawa 2006, s. 666; J. Piórkowska-Flieger, *Fałsz dokumentu w polskim prawie karnym* [Document Forgery in Polish Criminal Law], Zakamycze, Kraków 2004, s. 205.

3.3.3. Paserstwo z art. 291–292 k.k.

W praktyce nie można wykluczać również zachowań związanych z paserstwem, tj. nabywaniem biletów lub pomaganiem w ich zbyciu, ich przyjmowaniem lub pomaganiem w ich ukryciu. Co istotne, bilety takie muszą zostać uzyskane za pomocą czynu zabronionego. Można wyobrazić sobie ich wcześniejszą kradzież (art. 278 § 1 k.k.), przywłaszczenie (art. 284 § 1 k.k.), oszustwo w tym zakresie (art. 286 § 1 k.k.), ewentualnie fałsz dokumentu (art. 270 § 1 k.k.). Pamiętajmy zarazem, że trzeba o karalności paserstwa jako przestępstwa umyślnego (art. 291 § 1–2 k.k.) lub wykroczenia umyślnego (art. 122 § 1 k.w.) oraz przestępstwa nieumyślnego (art. 292 § 1–2 k.k.) lub wykroczenia nieumyślnego (art. 122 § 2 k.w.). O kwalifikacji prawnej jako przestępstwa lub wykroczenia decyduje w tym przypadku to, czy wartość mienia nie przekracza 500 zł (tzw. czyn przepołowiony).

3.3.4. *Ticket scalping* w cyberprzestrzeni

Opisane na wstępie przypadki używania przez zorganizowaną przestępczość agresywnego oprogramowania w ramach handlu biletami na imprezy sportowe dają jednocześnie asumpt do pytania o możliwą w tym zakresie reakcję karną na gruncie krajowym. Mające w tym zakresie miejsce przełamanie zabezpieczeń danego systemu można uznać za czyn z art. 267 § 1–4 k.k. W niektórych przypadkach możliwe jest również wyczerpanie znamion przestępstw z Rozdziału XIII Kodeksu karnego. Mowa przede wszystkim o przestępstwie utrudniania zapoznania się z informacją z art. 268 § 1–3 k.k., niszczenia danych informatycznych z art. 268a § 1–2 k.k. i art. 269 § 1–2 k.k., nieuprawnionego zakłócania systemu informatycznego z art. 269a k.k. oraz karalnych czynnościach przygotowawczych do wybranych przestępstw (art. 269b § 1 k.k.).

4. Wnioski *de lege lata* i *de lege ferenda*

W świetle przeprowadzonej wyżej analizy krajowych regulacji karnych należy stwierdzić, że o ile co do czynów towarzyszących często omawianemu zjawisku (np. oszustwo – art. 286 § 1 k.k., fałsz biletu – art. 270 § 1–3 k.k.) ustawodawca przewiduje odpowiednie mechanizmy ochrony karnoprawnej, o tyle są one niewystarczające w zakresie samego ticket scalpingu.

Karalność związanych z nim zachowań wyłącznie jako wykroczeń sprawia, że nie sposób mówić o właściwym efekcie prewencyjnym. W szczególności w odniesieniu do podmiotów zarabiających znaczne kwoty pieniędzy w ramach działalności prowadzonej na szeroką skalę kara grzywny – najczęściej zapewne – orzekana w takich sprawach może jawić się jako zupełnie symboliczna i niewywierająca

założeń prewencyjno-wychowawczych. Potrzebę surowszej reakcji karnej w odniesieniu do pojedynczych osób (tzw. koników) można kwestionować. Tego samego nie można jednak powiedzieć w odniesieniu do działalności podmiotów nielegalnie handlujących biletami na znaczną skalę, np. przez internet. Stąd zasadny wydaje się postulat objęcia karalnością tego typu zachowań jako przestępstw. Zyskuje on dodatkowe wsparcie, jeśli zważyć na brak możliwości karania takich podmiotów na podstawie przepisów Ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Zważywszy zaś na powiązanie ticket scalpingu z przestępczością zorganizowaną, wyraźną lukę w zakresie reakcji karnej dostrzec można w obrębie regulacji przestępstwa art. 258 § 1 k.k., którego sprawca poniesie odpowiedzialność karną tylko wtedy, gdy będzie brał udział w zorganizowanej grupie lub związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego.

Podsumowanie

W zagranicznej literaturze dotyczącej zarówno prawa sportowego, jak i karnego oraz kryminologii od lat zwraca się uwagę, że *ticket scalping* godzi w korzenie i ducha sportu, naruszając pewne podstawowe wartości z nim związane⁸². Stanowi zarazem poważne zagrożenie dla interesów ekonomicznych obywateli oraz państwa. Ostatnio uderza także w ogólnie pojęty interes publiczny w związku ze wzrastającym zainteresowaniem tym obszarem ze strony zorganizowanej przestępczości.

Istnieje wiele możliwych dróg rozwiązania problemu ticket scalpingu w płaszczyźnie *stricte* prawnej. Wydaje się, że dotychczasowe zainteresowanie ze strony ustawodawcy krajowego należy uznać za znikome. Pokłosem funkcjonujących obecnie rozwiązań prawnych jest zarazem niewielkie zaangażowanie organów ścigania, skoro tego typu zachowania wyczerpują często znamiona wyłącznie opisanego wyżej typu wykroczenia. Brak zrozumienia istoty tej problematyki i towarzyszących jej zagadnień nie sprzyja jednocześnie poczuciu potrzeby współpracy międzynarodowej w obszarze zwalczania przedstawionych zachowań i zapobiegania im, tak na polu kooperacji z organami ścigania, jak i podmiotami prywatnymi, w tym głównie federacjami sportowymi. Tymczasem ich dotychczasowe zaangażowanie powinno być przy tym wskazówką co do możliwych kroków prawnych. Nie ulega bowiem wątpliwości, że problem ticket scalpingu w Polsce istnieje – mimo braku jakichkolwiek badań, a tym samym obiektywnych danych, o czym świadczyć może choćby obecność na krajowym rynku podmiotów zajmujących się handlem biletami na światowe imprezy sportowe.

⁸² Por. M. Leciak [w:] idem (red.), *Prawo sportowe* [Sports Law], C.H. Beck, Warszawa 2018, s. 394–395.

Bibliografia

- Bafia J., Egierska D., Śmietanka I., *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1980.
- Bell J., *Ticket scalping. Same old problem with a brand new twist*, „Loyola Consumer Law Review” 2006, t. 18, nr 4, s. 435–457.
- Bojarski M., Radecki W., *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Bojarski T. (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Borbely T., *Sport financing in Croatia*, „Applied Studies in Agribusiness and Commerce” 2015, t. 9, nr 1–2, s. 31–34.
- Consumers and the ticket market. Ticket onselling in the Australian market. Final Report 2010.*
- Daniluk P. (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Diamond T.A., *Ticket scalping. A new look at an old problem*, „University of Miami Law Review” 1982, t. 37, nr 1, s. 71–92.
- Epstein A., *Sports Law*, South Western Cengage Learning, Mason 2013.
- Freeman R.E., Gati D., *Internet ticket scalping. If you can't beat 'em, join 'em*, „Entertainment and Sports Lawyer” 2003, t. 21, nr 3, s. 6.
- Greenfield S., Osborn G., Roberts S., *Contradictions within the criminalisation of ticket touting. What should be the role of the law?*, „Web Journal of Current Legal Issues” 2008, t. 3.
- Grzegorzczak T. (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Gurovits A. (red.), *Sports Law Review*, Law Business Research, London 2016.
- Halberg C., *The secondary market for tickets. A look at ticket scalping through an economic, property law, and constitutional framework*, „DePaul Journal of Sports Law” 2010, t. 6, nr 2, s. 173–194.
- Kirkman C.P., *Who needs tickets? Examining problems in the growing online ticket resale industry*, „Federal Communications Law Journal” 2009, t. 61, nr 3, s. 739–763.
- Kulik M. [w:] P. Daniluk (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 851–855.
- Leciak M. (red.), *Prawo sportowe* [Sports Law], C.H. Beck, Warszawa 2018.
- Marek A., *Prawo karne* [Criminal Law], Wolters Kluwer, Warszawa 2006.
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz* [Code of Offences. A Commentary], Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Piórkowska-Flieger J., *Fałsz dokumentu w polskim prawie karnym* [Document Forgery in Polish Criminal Law], Zakamycze, Kraków 2004.
- Rabe S., *Ticket scalping. Free market mirage*, „American Journal of Criminal Law” 1991, t. 19, nr 1, s. 57–70.

- Sabat M., *EURO 2012 w Polsce. Organizacja turnieju oraz zapobieganie zagrożeniom bezpieczeństwa publicznego* [EURO 2012 in Poland. Organising the Tournament and Preventing Threats to Public Safety], Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Segrave K., *Ticket Scalping. An American History. 1850–2005*, McFarland & Co., Jefferson, NC 2007.
- Stuk D., *Ticket scalping. Advocating for the event organiser*, „Australian and New Zealand Sports Law Journal” 2011, t. 6, nr 1, s. 87–117.
- „Ticket scalping. Note, Current comment and legal miscellany” 1890, April, iss. 4.
- Tishler J.D., *Ticket scalping. An economic analysis and proposed solution*, „Santa Clara Law Review” 1993, t. 33, nr 1, s. 91–134.
- Wagemans-Hallink K., *Ticket Scalping. The Winners and the Losers. Does the Primary Market in Concert Tickets, Benefit from the Existence of an Legal Secondary Market?*, Rotterdam 2017 [niepublikowana praca magisterska].

Źródła internetowe

- Buying concert tickets in Hong Kong. An exercise fraught with competition and danger*, South China Morning Post, 29.09.2018, <https://www.scmp.com/news/hong-kong/hong-kong-economy/article/2161917/buying-concert-tickets-hong-kong-exercise-fraught> [dostęp: 20.12.2018].
- Cashin R., *Dublin has „a very serious organised crime gang” in ticket touting industry, claims expert*, Joe, <https://www.joe.ie/music/expert-touting-crime-gang-596025> [dostęp: 20.12.2018].
- Europol, *EU serious and organised crime threat assessment (SOCTA 2013)*, <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta-2013> [dostęp: 31.01.2019]
- Perfecki W., *Czy odsprzedaż biletów stanie się legalna?* [Will the resale of tickets be legalised?], Rzeczpospolita, 20.02.2019, <https://www.rp.pl/Spoleczenstwo/307279884-Czy-odsprzedaz-biletow-stanie-sie-legalna.html> [dostęp: 20.12.2018].
- Fifa file criminal complaint against Viagogo over World Cup ticket resales*, Independent, 5.06.2018, <https://www.independent.co.uk/sport/football/world-cup/world-cup-2018-tickets-viagogo-sale-resale-fifa-official-statement-criminal-complaint-a8383871.html> [dostęp: 15.07.2018].
- Financial Fraud. Avoiding Ticket Scams*, MetLife, 8.06.2016, <https://www.metlife.com/blog/security/avoiding-ticket-scams/> [dostęp: 20.12.2018].
- Sandy M., *Brazilian police call on Interpol to help investigate ‘ticket tout’ scandal*, Independent.ie, 20.02.2019, <https://www.independent.ie/sport/rio-2016-olympics/brazilian-police-call-on-interpol-to-help-investigate-ticket-tout-scandal-34968799.html> [dostęp: 15.07.2018].
- The resell of tickets in the UE. Forbidden or allowed?*, European Consumer Centre France, <https://www.europe-consommateurs.eu/en/news-and-alerts/sports-and-events/the-resell-of-tickets-in-the-eu-forbidden-or-allowed/> [dostęp: 20.12.2018].

Ticket Transfer and Resale, FIFA, <https://www.fifa.com/worldcup/organisation/ticketing/ticket-transfer-resale.html> [dostęp: 20.12.2018].

Ticket scalpers vanishing from train stations, China Daily, 3.02.2017, http://www.china-daily.com.cn/china/2017-02/03/content_28088457.htm [dostęp: 20.12.2018].

Akty prawne

Act No. 458 of 23 May 2007 – the Resale of Tickets for Cultural and Sporting Events Act. Better Online Ticket Sales Act of 2016, Pub.L. 114–274, S.3183.

Code pénal, 22.07.1992, FRA-1992-L-62828.

The Criminal Justice and Public Order Act, 3.11.1994.

Decree-Law No. 28/84 of 20 January.

Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 25 października 1944 r. o zwalczaniu spekulacji wojennej [Decree of the Polish Committee of National Liberation dated 25 October 1944 on combating war speculation], Dz. U. z 1944 r. Nr 9, poz. 49 ze zm.

Digital Economy Act, 27.04.2017, Bill 45, 56/2, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/30/contents> [dostęp: 20.12.2018].

General Police Regulations for Recreational Activities and Spectacles, Royal Decree 2816/1982 of 27 of August.

Hawaii Revenue Statute.

Indiana Code.

Israeli Penal Law 5737–1977.

Kodeks wykroczeń administracyjnych Federacji Rosyjskiej, nr 13-FZ z 30 grudnia 2001 r., po zm. z 5 lutego 2018 r. [Code of Administrative Offences of the Russian Federation, No. 13-FZ, dated 30 December 2001, amended 5 February 2018].

Konwencja Rady Europy w sprawie zintegrowanego podejścia do bezpieczeństwa, zabezpieczenia i obsługi podczas meczów piłki nożnej i innych imprez sportowych, sporządzona w Strasburgu dnia 4 maja 2016 r. [Convention on an Integrated Safety, Security, and Service Approach at Football Matches and Other Sports of the Council of Europe (CETS n° 218)], Dz. U. z 2017 r. poz. 2099.

Louisiana Revenue Statute.

Major Sporting Events Act, No. 30 of 2009.

Major Sports Facilities Act, No. 84 of 2001.

Maryland Code.

North Carolina General Statute.

The Sale of Events Ticket Act (2013).

Ustawa z dnia 13 lipca 1957 r. o zwalczaniu spekulacji i ochronie interesów nabywców oraz producentów rolnych w obrocie handlowym [Act of 13 July 1957 on combating speculation and protecting the interests of buyers and agricultural producers in trade], Dz. U. z 1957 r. Nr 39, poz. 171 ze zm.

- Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego [Act of 17 June 1966 on reclassifying certain minor crimes as offences under the jurisdiction of criminal-administrative case law], Dz. U. z 1966 r. Nr 23, poz. 149 ze zm.
- Ustawa z dnia 2 czerwca 1947 r. o zwalczaniu drożyzny i nadmiernych zysków w obrocie handlowym [Act of 2 June 1947 on combating high prices and excessive profits in trade], Dz. U. z 1947 r. Nr 43, poz. 218 ze zm.
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń [Act of 20 May 1971 – Code of Offences], Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114, t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 618.
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich [Act of 26 October 1982 on proceedings in juvenile cases], Dz. U. z 1982 r. Nr. 35, poz. 228, t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 969.
- Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary [Act of 28 October 2002 on the liability of collective entities for acts prohibited under penalty], Dz. U. z 2002 r. Nr 197, poz. 1661, t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 703.

Orzecznictwo

- Australian Rugby Union Ltd. v. Hospitality Group Ptv Ltd., 2000, FCA 823.
- Gold v. DiCarlo, 235 F. Supp. 817, 820, S.D.N.Y. 1964.
- New Jersey Assoc. of Tickets Brokers v. Ticketron, 543 A.2d 997, 1003, NJ. Super. 1988.
- Orzeczenie BGH z 11.08.2008 r., I ZR 74/06 [BGH, 11.9.2008 – I ZR 74/06: Angebot von Eintrittskarten durch nicht autorisierte Händler – bundesligakarten.de (m. Anm. Frobenius)], NJW 2009, 1504.
- Rugby Football Union v. Viagogo Ltd., 2011, EWCA Civ 1585.
- Tyson v. Bunton, 47 Sup. Ct. 426 (1927).
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2001 r. w sprawie W.K., sygn. akt. I KZP 26/2001 [The resolution of the Polish Supreme Court from 21 November 2001 in case W.K., ref. act I KZP 26/2001], OSNKW 2002, nr 1–2, poz. 4.
- United States v. Mount, 966 F.2d 262 (7th Cir. 1992).
- 47 Sup. Ct. 426 (1927).

Varia

- Regulamin Allegro. Załącznik nr 1 [Regulations of Allegro. Appendix 1], <https://allegro.pl/regulamin/pl/zalacznik-1> [dostęp: 20.12.2018].